

Helsinki, 7.3.2013

VM162:00/2011

Suomen Kotiseutuliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto kuntarakennelakiluonnoksesta ja esittää seuraavan:

Lausuminen ministeriön tarkentamista erityiskohdista ei kuulu Kotiseutuliiton toimialaan, siksi päätös liittolaisuuksista lausuu luonnoksesta yleisesti.

Koska kuntarakennemuutos ei ole pelkästään taloutta, sosiaalipalveluja ja hallintorakennetta Kotiseutuliitto viittaa aiemmin asiasta antamaansa lausuntoon, jossa kiinnitetään huomiota niihin kulttuurisiin vaikutuksiin, joita kuntaliitoksilla on ollut ja tulee olemaan. Lausunto on tämän asiakirjan liitteenä.

Nyt käynnistyvissä selvityksissä tulisi ottaa huomioon myös nämä kulttuuri-identiteettiin vaikuttavat kulttuuriperinnöstä johdettavat muutosprosessit.

Lakiluonnos käsittelee osallistumismahdollisuuksia ja lähidemokratiaa ja yhdistymisavustuksia. Lain perustelutekstissä on syytä korostaa sitä, että kansalaisten osallistumismahdollisuuksia tarkasteltaessa myös kolmannen sektorin toimijoiden osuus kunnallisessa päätöksenteossa ja etenkin sen valmistelussa on turvattava. Lähidemokratian toteutumisessa on useita mahdollisuuksia, jotka on tutkittava tarkoin niin, että kansalaisten yhdenvertaisuus tulisi taattua. Periaatteena tulee olla, ettei valmistelutyö ja viranomaistoiminta laajemminkin keskity uusiin suurkuntakeskuksiin vaan ulotetaan kaikki mahdolliset keinot myös keskustusten ulkopuolelle. NykYTEKNIKALLA JA HYVÄLLÄ hallintotahdolla tämä on mahdollista toteuttaa. Päätöksenteon keskittyminen ei saa merkitä alueellisen demokratiatoteutuman unohtamista.

Kun selvitystyössä tarkastellaan uusia teoreettisia kuntakokonaisuuksia, on niihin otettava mukaan myös ns. pehmeiden arvojen harkinta. Selvityksissä on kiinnitettävä huomiota paikallisen kulttuuri-identiteetin kannalta merkittäviin kohteisiin (kulttuuriperintökasvatus kouluissa, kulttuuriympäristöjen inventointi ja hoito, paikallismuseoiden toiminnan turvaaminen, paikallistapahtumien jatkumisen takaaminen, paikannimien ja -rajojen merkintä, opasteet kulttuurikohteisiin, kansalaistoiminnan tilojen turvaaminen, liikuntakohteiden ylläpito jne.), joihin Kotiseutuliitto aiemmassa lausunnossaan laajalti otti kantaa. Samoin on mahdollistettava paikallisen yleisen mielipiteen kuuleminen järjestämällä asioiden valmistelua varten kansalaisfoorumeita tai vastaavanlaisia kuulemistilaisuuksia, joissa niin yksittäiset henkilöt kuin heidän muodostama erilaiset yhteisöt tulevat kuulluiksi.

Tällainen huomioiminen jo selvitystyön vaiheessa tulisi eittämättä johtamaan kuntakokonaisuuksien ja sitä laajempienkin seutu- ja aluekokonaisuuksien kulttuuriperintöohjelmien ja kotiseutusunnitelmien laadintaan, mikä taas vaikuttaisi selkeästi niin toimintansa lakkaavien kuntien kuntalaisten paikallisidentiteetteihin kuin myös uuden muodostuvan kuntakokonaisuuden ns. sateenvaroidentiteettimalliin. Tämän kautta kulttuurinen epävarmuus, joka johtuu juuri kuntaan samastumisen ja kiinnittymisen tarpeesta, voidaan hallitusti toteuttaa niin paikallistasolla kuin uudessa kuntakokonaisuudessa. Tämän vuoksi niin rahoitusmalleissa kuin liitossopimusten laadinnassa on näihin identiteettimekanismeihin kiinnitettävä huomiota.

Samalla lailla on tulevilla liittymissopimuksissa turvattava kolmannen sektorin toimintaresurssit niin, ettei kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksia kavenneta. Tästä on toteutuneissa liitoksissa valitettavia esimerkkejä. Jo selvitysvaiheeseen ja sopimusluonnoksiin on liitettävä kokonaistarkastelu kansalaistoiminnan tukemisesta.

Kotiseutuliitto on valmis tarjoamaan asiantuntemustaan kyseisiin kulttuuriperintöön ja paikallisiin identiteetteihin liittyvissä kysymyksissä.

SUOMEN KOTISEUTULIITTO

Hallitus 7.3.2013

puolesta
Lassi Saressalo
pääsihteeri

liite

Suomen Kotiseutuliiton hallitus 3.4.2012

Viite VM024:00/2011

Suomen Kotiseutuliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän selvityksestä *Elinvoimainen kunta- ja palvelurakenne*.

Valtiovarainministeriö asetti 4.3.2011 Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän selvittämään kuntalain kokonaisuudistuksen pohjaksi vaihtoehtoisia kunnallishallinnon rakennemalleja.

Työryhmän selvityksessä hahmotellaan uusia kuntamalleja lähtökohtana näkemys, että kuntarakennetta tulee muuttaa sellaiseksi, että kunnat voivat vastata tehtävistään, että kuntapäätäjien sana kuuluu kuntia koskevissa asioissa, että tulevaisuudessa huoltosuhteet ovat kohtuullisia ja että ihmisiltä odotetaan samantasoista vastuusuutta kunnallisverotuksessa.

Asiasta ”ministerikierroksen” aikana ja jo ennen sitä syntynyt keskustelu osoittaa, että kyse on huomattavasti laajemmasta ongelmakentästä kuin teknisluonteisesta kuntaliitos- ja aluekehitysprosessista. Pääasiallisesti kritiikissä kyse on otaksumasta, että kuntakuulemisesta huolimatta uudistusprosessi tullaan osin toteuttamaan lainsäädäntöteitse ilman kuntien itsensä suostumusta.

Suurin kohu koskettaa kuitenkin kuntauudistuksen mentaalista tasoa. Suomalainen kuntaidentiteetti ja kuntalaisen suhde kuntaansa on pitkäaikaisen kehityksen tulosta. Kunta asuinalueena ja sen osat alueet nimettyinä kotiseutuina ovat ihmisille, asukkaille, tärkeämpiä kuin muodolliset hallintorakenteet. Suomi asuinmaana on jakautunut selvästi merkittyihin ja rajoitettuihin kokonaisuuksiin, jotka ovat asukkaille tuttuja ja turvallisia, joilla on ”paikan henki” ja jotka muodostavat todellisuuden, jossa osataan ja halutaan olla.

Koska rakennetyöryhmä on tehtäväksi antonsa mukaisesti ottanut lähtökohdakseen nykyisen kunnallista toimintaa koskevan lainsäädännön sekä eräitä väestörakenteeseen, liikkumiseen ja asioimiseen liittyviä teknisiä tekijöitä, on tämä mentaalinen puoli kokonaisprosessissa jäänyt huomiotta.

Kulttuurisektorilla selvitys sisältää lähinnä koulutuspalvelujen kartoituksen ja lähtökohtana on aivan oikein se, että perusopetuspalveluiden järjestämisen tavoitteena on sivistyksellisten perusoikeuksien yhdenvertainen turvaaminen. Laadukkaiden ja yhdenvertaisten perusopetuspalvelujen järjestämisen edellytyksenä on riittävä taloudellinen ja toiminnallinen vakaus. Sama vakausvaatimus koskee laadukkaiden ja yhdenvertaisten kirjasto-, kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoimen palvelujen järjestämistä. Kunnassa on selvityksen mukaan oltava riittävä taloudellinen ja toiminnallinen vakaus, joka mahdollistaa myös näiden palvelujen kehittämisen pelkän hallintotyön sijaan.

Tässä yhteydessä ei ole syytä syventää kulttuuripoliittista keskustelua näiltä osin, riittää että todetaan myös se, että nykyisellään suuret kaupunkikeskukset pääsääntöisesti vastaavat taide- ja museolaitosten infrastruktuurista ja toiminnasta ilman, että niiden palveluista nauttivat ulkokuntalaiset osallistuvat näihin kustannuksiin.

Suomen Kotiseutuliitto haluaa lausunnossaan erityisesti kiinnittää huomiota niihin toimenpiteisiin, jotka auttavat mahdollisissa kuntaliitoksissa katoavien kuntien ja syntyvien uuskuntien asukkaita kohtaamaan nämä muutokset ja sopeutumaan uudentuviin identiteettirakenteisiin.

Vanhassa kuntajärjestelmässä samastuminen kuntaan oli samastumista meikäläisyyteen – vastakohtana erottuminen toisista, naapureistakin. Mm. suomalaisen kansanperinteen rikas kölliperinne, naapurihuumori, todistaa, miten vahvasti meikäläisyys suhtautuu toiseuteen ja miten tämä on vaikuttanut meikäläisyyden, kuntalaisidentiteetin syntymiseen. Toisaalta voidaan kuntaidentiteettiä katsoa kuntakokonaisuuden kannalta. Kunnilla on omat mielikuvat itsestään, omat brändinsä, joilla kuntia markkinoidaan niin asuinpaikkoina kuin toiminnallisina talouskokonaisuuksina. Tämä näkyy erityisesti matkailumarkkinoinnissa, mutta myös vaikkapa yrittäjien houkuttelemisessa perustamaan toimipaikkaansa juuri ”meille”.

Suomen Kotiseutuliitto näkee, että kuntaliitosten vaikutusta tulee tarkastella toisaalta kuntalaistasolla ja toisaalta kuntatasolla. Kun identiteettikerrostumat, eurooppalaisuus, kansallisuus, maakunnallisuus, kielellisyys, alueellisuus, paikallisuus määrittävät ihmisen minäkuvan muotoutumista ja sen tarjoamista toisille, on niille tarjottava mahdollisuus. Paikallisuutta tulee vaalia samalla kun haetaan niitä symbolijärjestelmiä, jotka mahdollistavat kuntatason kaksoisidentiteetin, suurkunnan ja sen alla olevan alueellisen tai paikallisen ”pitäjäläisyyden”.

Kuntamurroksessa tulisi paikannimistö voida säilyttää. Kielitoimisto on esittänyt, että uusien kuntien sisällä olevia vanhoja kokonaisuuksia nimitettäisiin pitäjiksi. Se onkin yksi historiaan perustuva ratkaisu. Kotiseutuliiton näkemyksen mukaan tällainen mentaalinen välitaso suurkunnan ja paikallisyhteisön välillä on pyrittävä säilyttämään niin nimistössä kuin identiteettitaustana. On kyseenalaistettava tapa poistaa tienvarsikyltit, jotka kertovat lakkautettavien/liitettävien kuntien perinteisistä rajoista.

Suomen Kotiseutuliitto esittää, että kuntauudistuksissa paikannimistöön ja niiden taustalla olevaan kulttuuriperintöön kiinnitetään huomiota. Tämä koskee myös uuden kuntakokonaisuuden nimivalintaa.

Paikannimistöä on pyrittävä käyttämään hyväksi mm. paikallisuutta kuvaavien kotiseutu/kulttuurireittien perusmateriaalina.

Paikannimistö on myös erinomainen työvälinen kotiseutu- ja kulttuuriympäristökasvatuksessa kulttuuriperinnön siirtämiseksi uudelle sukupolvelle paikallisidentiteetin luomiseksi. Vain tätä kautta voidaan kasvaa kulttuurisesti monimuotoistuvaan yhteiskuntaan ja kansainvälisyyteen.

Perinteisistä pitäjänrajoista kertovat nimikyltit on muutettava ruskeiksi EU-direktiivin mukaisiksi kulttuuriperintöopasteiksi ja tienviitat entisiin kuntakeskuksiin on säilytettävä.

Merkittävä osa kuntaidentiteettiä ovat kuntasymbolit, joista jo käytyjen liitosprosessien aikana ovat esiin nousseet kuntavaakunat, kotiseutuviirit, kotiseutulaulut ja muut meikäläisyyden merkit.

Lakkautettavien kuntien kuntavaakunoista on valtuustopäätöksillä tehtävä kotiseutuvaakunoita ja annettava niiden käyttöoikeus ja käytön valvonta paikallisyhteisölle, ensisijaisesti kotiseutuyhdistykselle. Kotiseutuliitolla on valmiudet ohjeistaa yhdistyksiä tässä työssä.

Katoavien kuntien kulttuuriperinnön ja -historian kerääminen, tallentaminen ja tutkiminen sekä julkaiseminen ovat kysymyksiä, jotka liitosprosesseissa tulee nostaa esiin. Tämä työ edesauttaa myös maassa- ja maahanmuuton myötä tulevan uuden väestön asettumista uudelle asuinseudulle ja sen muuttumista kotiseudeksi.

Kotiseutuliitto esittää, että toimintansa lopettavan kuntakokonaisuuden historia on kirjoitettava siihen hetkeen, kun toiminta itsenäisenä kuntana päättyy. Samalla on selvitettävä, mitä tapahtuu lakkautettavan kunnan arkistolle.

Tähän liittyen on tuettava niitä pyrkimyksiä, jotka tähtäävät paikallishistorialle merkittävien kotiseutuarkistojen luomiseen ja tämän arkistotyön kehittämiseen.

Tämä toiminta ei kuulu julkishallinnon arkistolaitoksen piiriin vaan perustuu pääsääntöisesti vapaaehtoisuuteen. Toimintansa lopettavien kunnanarkistojen arkistotilaa on saatava kotiseutuarkistojen käyttöön ja uuden kunnan arkistolaitoksen olisi mahdollistettava kotiseutuarkistojen kehittäminen.

Toisaalta uuden kuntakokonaisuuden kehittämiseksi on lähdettävä kirjoittamaan sen historiaa niin, että liitoksissa syntyneet alueelliset kokonaisuudet otetaan näkökulmaksi ja tarkastellaan niiden kehitystä perinteisiä pitäjänhistorioita laajemmalti.

Paikallismuseot toimivat selkeänä paikallista identiteettiä symboloivana instituutiona. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama paikallismuseotyöryhmä on raportissaan([http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/Rakkaudesta_kulttuuriperintoon.html?lang=fi.](http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/Rakkaudesta_kulttuuriperintoon.html?lang=fi)) kiinnittänyt asiaan huomiota ja tehnyt toimenpide-ehdotuksia, jotka voidaan toteuttaa vain paikallisen intressin, museolaitoksen ja valtiovallan yhteishankkeina.

Kotiseudun kulttuurihistorian ja -perinnön tunteminen tarjoaa uusille sukupolville mahdollisuuden oman kulttuuritausta ymmärtämiseen ja on samalla lähtökohta kohti kulttuurisen monimuotoisuuden ymmärtämistä ja moniarvoista kansainvälisyyttä.

On tuettava pyrkimyksiä saada tulevaan perusopetussuunnitelmaan läpäisyperiaatteella toimiva kotiseututiedosta ja kulttuuriperinnöstä rakentuva opetuskokonaisuus.

Paikallisuuteen liittyy myös suomalaiselle kulttuurille luonteenomainen yhdistystoiminta kansalaistoiminnan eri sektoreilla. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota sellaisiin yhteisöllisen toiminnan muotoihin, jotka tukevat paikallisuutta ja tarjoavat asukkaille samastumismahdollisuuksia. Paikallisesti toimivien yhteisöjen olisi myös hakeuduttava yhteistyöhön keskenään.

Kuntaliitosten myötä yhdistetään hallinnollisesti myös kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoimet. Tämä ei saa merkitä niihin liittyvän avustustoiminnan resurssien heikentämistä vaan avustusresurssit tulee edelleenkin suunnata paikallisille toimijoille. Samalla voidaan toki tukea paikallistoimijoiden toiminnallisuuden kehittämistä laajempaa kuntakokonaisuutta palvelevaksi.

Paikalliset tapahtumat, pitäjänjuhlat, kulttuuriviikot ja -tapahtumat, talkoot ja muut toteutetaan pääsääntöisesti vapaaehtoisvoimin. Näitä toimintoja tulee tukea, mutta samalla on annettava mahdollisuus uuden kuntakokonaisuuden omille, uusille tapahtumamuodoille.

Kuntamuutosprosessiin liittyy myös kysymys evankelis-luterilaisen kirkon paikallishallinnon kehittämisestä. Kuntalakiuudistuksen yhteydessä on kiinnitettävä huomio nykyisen lain epäkohtiin.

Seurakuntahallinnossa on turvattava kirkon peruspalvelujen paikallisuus ja suunnattava huomio erityisesti ns. lähikirkkotoiminnan mahdollistavaan hallintomalliin keskitettyjen mallien sijaan. Kirkon keskitetyssä paikallishallinnossa vallitsee sama lähidemokratian toteutumisen ongelma kuin kuntatasollakin

Paikallistiedotuksesta huolehtiminen tulee esiin myös kuntaliitosten yhteydessä. Trendinä näkyy olevan, että muodostuva keskusta tai kuntakeskus pyrkii ottamaan haltuunsa paikallislehdistön, eivätkä ilmaisjakelujulkaisut jaksakaan elää asioimisen keskittyessä suurempiin keskuksiin.

Paikallislehdillä on kuitenkin suuri merkitys henkisen turvallisuuden kannalta, ne kertovat juuri siitä, mistä tavallinen ihminen on kiinnostunut ja asioista, jotka häntä koskevat – ovat tuttuja ja turvallisia. Paikallislehden ylläpito edellyttää paitsi osaamista myös riittävää tilaajakantaa.

Hallituksen on harkittava arvonlisäveron poistamista paikallislehdiltä, näin pysyisivät tilaajahinnat kohtuullisina.

Paikallistasolla on ymmärrettävä, että ainoastaan tilaamalla paikallislehden se pysyy hengissä ja tulee säännöllisesti luettavaksi.

Kuntauudistusten myötä poliittinen elämä muuttuu, siirrytään yhä laajempiin kokonaisuuksiin, joiden myötä hallinnon läheisyys, tuttuus ja myös läpinäkyvyys katoavat. Päätäjät ovat yhä vieraampia ja ”meikäläisten” määrä päätöksentekokoneistossa vähenee.

Kuntauudistuksen myötä kehitetään myös kuntalakia ja sen yhteydessä on harkittava, millä tavalla lähidemokratia, osallisuustoiminta, kansalaistoiminta, kolmannen sektorin vaikuttamismahdollisuudet, e-demokratia, vaaliaktiivisuus ja muut kansalaisvaikuttamisen keinot saadaan palvelemaan niin paikallistason kuin kokonaisuudenkin kehittämistä. Tämä edellyttää kansalaisyhteiskunnan ja paikallishallinnon yhteisvastuuta sekä laaja-alaista ja rakentavaa yhteistyötä. On ensiarvoisen tärkeää, että kansalaisilla on oikeus ja mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin myös uudistuvissa, suurenevissa ja sisäisesti erilaistuvissa kunnissa.

Samalla on syytä selvittää kaksoiskuntalaisuuden perusteet ja toteuttamismahdollisuudet, sillä eläkeläisten ja etätyötä tekevien määrän kasvamisen ja lisääntyvän vapaa-ajan vuoksi yhä useampi asuu käytännössä kahdella paikkakunnalla.

Suomen Kotiseutuliitto on mielellään käytettävissä kunnallishallinnon rakennetyöryhmän esitysten jatkokäsittelyssä.

Suomen Kotiseutuliiton hallitus 3.4.2012

Lisätietoja

Lassi Saressalo

pääsihteeri

lassi.saressalo@kotiseutuliitto.fi

050 590 2210

